

Nr 11.

Ankom till riksdagens kansli den 4 april 1922 kl. 3,30 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 3 i lagen den 21 maj 1920 om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, dels ock i anledning därav väckta motioner.

Genom en den 10 mars 1922 dagtecknad proposition, nr 173, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet, föreslagit riksdagen att antaga här nedan införda förslag till lag om ändrad lydelse av § 3 i lagen den 21 maj 1920 (nr 303) om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring.

I samband med denna proposition har utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 135 av herr *Åström*, och

inom andra kammaren:

nr 266 av herrar *Lövgren* i Nyborg, *Lindberg*, *Vennerström*, *Hage* och *Johansson* i Sollefteå.

I herr *Åströms* motion hemställs, att riksdagen måtte vid behandling av förevarande proposition besluta, att § 3 i lagen om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, skall erhålla följande ändrade lydelse:

»Värnpliktig, vilken erhållit tillstånd att fullgöra värnplikten på sätt i § 1 a) angives eller att, enligt vad i § 1 b) sägs, i stället för värnpliktstjänstgöring utföra civilt arbete, är skyldig att under fredstid tjänstgöra samma antal dagar, som tjänstgöringen skolat omfatta, därest medgivande enligt § 1 ej givits och värnplikten skolat fullgöras vid fotfolket. Tjänstgöringen skall fullgöras i en följd eller i två omgångar.»

I den av herr Lövgren i Nyborg m. fl. väckta motionen hemställes, att förevarande § 3 måtte erhålla följande lydelse:

»Värnpliktig, vilken erhållit tillstånd att fullgöra värnplikten på sätt i § 1 a) angives eller att, enligt vad i § 1 b) sägs, i stället för värnpliktstjänstgöring utföra civilt arbete, är skyldig att under fredstid tjänstgöra samma antal dagar, som tjänstgöringen skolat omfatta, därest tillstånd enligt § 1 ej meddelats.

Tjänstgöringen skall fullgöras i en följd eller i två omgångar.»

Beträffande grunderna för ifrågavarande lagförslag ävensom de skäl, som motionärerna åberopat till stöd för sina yrkanden, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen respektive motionerna.

Utskottet.

Enligt den intill utgången av år 1925 gällande lagen den 21 maj 1920 om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnplikts-tjänstgöring, må värnpliktig, som hyser allvarliga, på religiös övertygelse grundade samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöringens fullgörande i den ordning gällande värnpliktslag förutsätter, i den händelse hans samvetsbetänkligheter avse tjänstgöring med vapen, fullgöra sin värnplikt vid krigsmakten utan att övas i vapens bruk eller bära vapen eller ammunition, samt, därest hans samvetsbetänkligheter avse varje tjänstgöring vid krigsmakten, i stället för honom åliggande värnpliktstjänstgöring utföra civilt arbete för statens räkning. Enligt § 3 i samma lag är tjänstgöringstiden under fredstid för ifrågavarande värnpliktiga bestämd i förhållande till det sammanlagda antal dagar, varunder tjänstgöring för utbildning samt reservtrupp- och landstormsövningar enligt värnpliktslagen åligger till respektive huvudkategori värnpliktiga (värnpliktiga i allmänhet; värnpliktiga studenter och med dem likställda) hörande vapenföra, som tilldelats de vapenslag, för vilka längsta tjänstgöringstid föreskrivits, i det att nämnda dagantal för nu ifrågavarande värnpliktiga (vapenvägrare och civilarbetare) förlängts med resp. 25 och 50 %. Med tillämpning av värnpliktslagens bestämmelser angående tjänstgöringstidens längd skola av den förra

gruppen (vapenvägrare) de, som tillhöra kategorien värnpliktiga i allmänhet, fullgöra tjänstgöring i 493 dagar och de, som tillhöra kategorien studenter och med dem likställda i 643 dagar, medan av den senare gruppen (civilarbetare) de, som tillhöra kategorien värnpliktiga i allmänhet, skola fullgöra tjänstgöring i 592 dagar och de, som tillhöra kategorien studenter och med dem likställda i 772 dagar. Emellertid har genom särskilda lagar en väsentlig minskning i utbildningstiden genomförts för värnpliktiga tillhörande årsklasserna 1918, 1919, 1920 och 1921, varjämte innevarande riksdag i anledning av proposition nr 6 beslutat enahanda minskning i utbildningstiden för 1922 års klass, som gällt för de två närmast föregående årsklasserna. Den längsta utbildningstid, som ifrågakommer för värnpliktiga, vilka under innevarande år påbörja sin första tjänstgöring, är för kategorien värnpliktiga i allmänhet 225 dagar och för studenter och med dem likställda 330 dagar. För vapenföra av den förra kategorien, vilka påbörja första tjänstgöringen (tjänstgöring i en följd) under första året, skall emellertid utbildningstiden ökas med 30 dagar. Härtill komma, jämlikt värnpliktslagen, för båda kategorierna en reservtruppövning å högst 25 dagar och en landstormsövning å 5 dagar.

Ehuru de ovan omförmälda lagarna angående minskad utbildningstid för särskilda årsklasser värnpliktiga icke innehålla någon bestämmelse beträffande s. k. samvetsömma värnpliktiga och lagen den 21 maj 1920 erhållit sådan avfattning, att den hänför sig till de i 1914 års värnpliktslag upptagna tjänstgöringstiderna, har givetvis, såsom ock i utskottets utlåtande nr 24 till 1920 års riksdag uttryckligen framhållits, avsetts, att den förkortning av utbildningstiden, som utan ändring av § 27 värnpliktslagen vidtagits för vissa årsklasser värnpliktiga, skulle komma även de s. k. samvetsömma av nämnda årsklasser till godo. Vid den tillämpning av hithörande bestämmelser, som hittills förekommit, har så ock ansetts böra ske; och har därvid tjänstgöringstiden för ifrågasvarande värnpliktiga — fränsett den föreskrivna procentuella ökningen — beräknats till 225 respektive 330 dagar med tillägg av 25 och 5 dagar eller således till 255 respektive 360 dagar. Den ytterligare ökning av 30 dagar, som under viss förutsättning tillkommer vapenföra värnpliktiga, tillhörande kategorien värnpliktiga i allmänhet, har däremot ej ansetts härvid böra medräknas.

Av det anförda framgår, att den tjänstgöringstid, som för närvarande åligger s. k. samvetsömma värnpliktiga, torde utgöra för vapenvägrare, tillhörande kategorien värnpliktiga i allmänhet, 318 dagar och, tillhörande kategorien studenter och med dem likställda, 450 dagar, samt för civilarbetare, tillhörande den förra kategorien, 382 dagar och, tillhörande den senare kategorien, 540 dagar.

Enligt vad utskottet inhämtat, utgör antalet värnpliktiga, vilka under år 1921 erhållit tillstånd att fullgöra värnpliktstjänstgöring utan att övas i vapens bruk eller bära vapen eller ammunition, 371. I detta antal inrymmas jämväl åtskilliga värnpliktiga, som inskrivits tidigare än år 1921. Dessa vapenvägrare skola jämlikt generalorder nr 617 av den 29 april 1921 inkallas å tider, som vederbörande arméfördelningschef (militärbefälhavaren på Gottland) äger bestämna till fullgörande i en följd av tjänstgöringen med början under första eller andra året, räknat från tillståndets meddelande. Ifrågavarande värnpliktiga torde i allmänhet redan hava påbörjat sin tjänstgöring och en del av dem lärer numera jämväl hava avslutat densamma.

Antalet värnpliktiga, som under år 1921 erhållit tillstånd att i stället för värnpliktstjänstgöring utföra civilt arbete för statens räkning, uppgår, enligt vad utskottet inhämtat, till 152. Av dessa äro 2 inskrivna år 1909, 1 år 1911, 1 år 1912, 2 år 1913, 2 år 1914 (senare inskrivningen), 2 år 1915, 2 år 1916, 2 år 1917, 18 år 1918, 19 år 1919, 47 år 1920 och 52 år 1921. Samtliga dessa värnpliktiga, av vilka 4 tillhöra kategorien studenter och med dem likställda, hava, i avvaktan på riksdagens beslut i förevarande ärende, ännu icke inkallats till tjänstgöring.

Enligt meranämnda lag den 21 maj 1920 skola såväl vapenvägrare som civilarbetare fullgöra sin tjänstgöring i en följd. I det sakkunnigbetänkande, som låg till grund för 1920 års proposition i ämnet, hade förordats, att tjänstgöringen skulle fördelas på olika omgångar. I propositionen uttalades emellertid, att det vore för staten förmånligare, att ifrågavarande tjänstgöring fullgjordes i en följd, bland annat på den grund att den största möjliga valuta kunde dragas av den värnpliktiges arbetsskicklighet, därest han en längre tid i följd finge utöva det arbete, vari han blivit inlärd. Vid utmätandet av tjänstgöringstidens längd borde enligt föredragande departementschefens mening tagas hänsyn till den förmån, som de ifrågavarande värnpliktiga erhöle i jämförelse med andra, som hade att fullgöra tjänstgöringen i omgångar. Såväl i utskottets utlåtande i ämnet som under diskussionen i kamrarna framhölls ock gent emot dem, som förordade en kortare tjänstgöringstid för dessa värnpliktiga än den som för dem bestämdes, de avsevärda fördelar, vilka bereddades dem därigenom att tjänstgöringen dels bleve lindrigare och dels icke, i likhet med vad fallet vore för övriga värnpliktiga, behöfde fullgöras i omgångar.

Vid den närmare undersökning, som numera skett rörande möjligheterna för beredande av lämpligt civilt arbete åt ifrågavarande värnpliktiga, har det emellertid visat sig, att ett tillfredsställande ordnande

av arbetsfrågan sannolikt skulle bliva förenat med vissa svårigheter med mindre tjänstgöringen kunde uppdelas å två omgångar. Det civila arbete, som avsetts för ifrågavarande värnpliktiga, är dels torvupptagning för vattenfallsstyrelsens räkning och dels utav socialstyrelsen föranstaltade arbeten inom statsarbetenas ram. Såväl vattenfallsstyrelsen som socialstyrelsen hava emellertid framhållit, att det sannolikt komme att möta vissa svårigheter att ordna arbetet under vintern, varför det kunde bliva nödvändigt att uppdelat arbetet i två (sommar)omgångar.

Av nu anförda grunder har i propositionen föreslagits sådan ändring i lagen den 21 maj 1920, att en dylik uppdelning av tjänstgöringen i två omgångar möjliggöres; och har utskottet av den i ärendet förebragta utredningen funnit den sålunda föreslagna ändringen vara av förhållandena påkallad.

Enär den för ifrågavarande värnpliktiga gällande tjänstgöringstiden otvivelaktigt fastställts med hänsyn tagen till den förmån, som tjänstgöring i en följd innebär, synes utskottet den nu tillämnade omläggningen av tjänstgöringen för civilarbetare till två omgångar böra föranleda, att frågan om tjänstgöringstidens längd för denna grupp av värnpliktiga upptages till förnyad omprövning. Då emellertid för ett bedömande av berörda fråga någon tids erfarenhet av ifrågavarande civilarbete, sådant detsamma enligt numera inom försvarsdepartementet slutförda förarbeten planerats, synes synnerligen önskelig samt genom den tilltänkta uppdelningen av tjänstgöringen å två sommarhalvår dylik erfarenhet står att vinna utan att beslut i frågan behöver fattas vid innevarande riksdag, har utskottet ej ansett sig nu böra framlägga något förslag i ämnet, utan förutsätter, att Kungl. Maj:t, efter omprövning av frågan med ledning av erfarenheterna från det under innevarande år tillämnade civilarbetet, för nästkommande års riksdag framlägger det förslag härutinnan, vartill omprövningen kan föranleda. Utskottet vill i detta sammanhang ock ifrågasätta, huruvida icke en sådan stadga i värnpliktsförhållandenas provisoriska reglering numera vunnits, att det i samband med en eventuell reglering av tjänstgöringstidens längd för ifrågavarande grupp av värnpliktiga kunde vara anledning att till vinnande av större klarhet rörande bestämmelsernas innebörd införa fixa tidsbestämmelser för längden av de tjänstgöringstider, som åligga de under lagen den 21 maj 1920 hänförliga värnpliktiga.

Ehuru propositionen enligt sitt innehåll allenast avser att bereda möjlighet att i två omgångar inkalla civilarbetare, har i propositionen åt förevarande stadgande givits sådan avfattning, att Kungl. Maj:t därigenom skulle lämnas befogenhet att jämväl förordna, att vapenvägrarna skola

fullgöra sin tjänstgöring i två omgångar. Ånskönt utskottet icke har anledning förmoda, att Kungl. Maj:t, i händelse lagen erhöles den sålunda föreslagna avfattningen, komme att begagna sig av en sådan befogethet beträffande gruppen vapenvägrare, har utskottet dock ansett, att den ifrågasatta ändringen av den nuvarande bestämmelsen bör begränsas att gälla enbart gruppen civilarbetare.

I den föreslagna bestämmelsen angående lagens ikraftträdande har utskottet funnit sig böra föreslå en mindre, redaktionell jämkning.

Av vad utskottet ovan anfört framgår, att utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka någöndera av de i anledning av propositionen väckta motionerna.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga följande

Lag

om ändrad lydelse av § 3 i lagen den 21 maj 1920 (nr 303) om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

Härigenom förordnas, att § 3 i lagen den 21 maj 1920 om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, skall hava följande ändrade lydelse:

Värnpliktig, vilken erhållit tillstånd att fullgöra värnplikten på sätt i § 1 a) angives eller att, enligt vad i § 1 b) sägs, i stället för värnpliktstjänstgöring utföra civilt arbete, är skyldig att under fredstid tjänstgöra ett antal dagar, som i förra fallet med en fjärdedel och i senare fallet med hälften överstiger det sammanlagda antalet dagar, var-

(Utskottets förslag.)

Härigenom förordnas, att § 3 i lagen den 21 maj 1920 om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, skall hava följande ändrade lydelse:

Värnpliktig, vilken erhållit tillstånd att fullgöra värnplikten på sätt i § 1 a) angives eller att, enligt vad i § 1 b) sägs, i stället för värnpliktstjänstgöring utföra civilt arbete, är skyldig att under fredstid tjänstgöra ett antal dagar, som i förra fallet med en fjärdedel och i senare fallet med hälften överstiger det sammanlagda antalet dagar, var-

under tjänstgöring i fredstid enligt § 27 mom. 1 A eller B samt mom. 3 ävensom § 36 mom. 1 värnpliktslagen åligger rytteriet, fält- och positionsartilleriet samt fältingenjör- och fälttelegraftrupperna tilldelade värnpliktiga. Vid beräkning av dagantalet uppkommande bråktal bortfalla. Tjänstgöringen skall fullgöras i en följd eller i två omgångar.

under tjänstgöring i fredstid enligt § 27 mom. 1 A eller B samt mom. 3 ävensom § 36 mom. 1 värnpliktslagen åligger rytteriet, fält- och positionsartilleriet samt fältingenjör- och fälttelegraftrupperna tilldelade värnpliktiga. Vid beräkning av dagantalet uppkommande bråktal bortfalla. Tjänstgöringen skall *i fall, som i § 1 a) angives*, fullgöras i en följd *och i fall, varom i § 1 b) sägs*, fullgöras i en följd eller i två omgångar.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling, men skall äga tillämpning jämväl beträffande värnpliktiga, som dessförinnan inskrivits.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling, *med iakttagande att lagen* skall äga tillämpning jämväl beträffande värnpliktiga, som dessförinnan inskrivits.

B. att motionen nr 135 i första kammaren icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, samt

C. att motionen nr 266 i andra kammaren likaledes icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 4 april 1922.

På andra lagutskottets vägnar:

BROR PETRÉN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Bror Petré*n, *von Sydow*, *Alfred Petré*n, greve *Spens*,
Hult, *Schedin* och *Franzén*,

från andra kammaren: herrar *Magnusson* i Kalmar, *Karlsson* i Gasabäck, *Hage*,
Magnusson i Skövde, *Svensson* i Skönsberg, *Olorson* i Västerås, *Persson* i Trången och
Björkman i Norrköping.

Reservation:

av herr *Hage*.